

Kısa Kısa...

Şafak Alpay* / safak@metu.edu.tr

♣ Matematik Vakfı'nın verdiği 2009 yılı Gündüz İkedâ Ödülü'nün bu yılki sahibi Bilkent Üniversitesi'nden Ergün Yalçın oldu. Yalçın'a ödülü

“Grup etkileri, grup genişlemeleri ve genelleştirilmiş Burnside halkalarına yaptığı katkılar nedeni”yle verildi. Ödül töreni Gündüz İkedâ'nın yaşgünü olan 25 Şubat 2010 tarihinde ODTÜ Matematik Bölümü'nde Gündüz İkedâ Salonu'nda yapıldı.

♣ 11 Aralık 2009 tarihinde Koç Üniversitesi'nde yapılan bir günlük bilimsel bir toplantı ile fizikçi meslektaşımız Tekin Dereli'nin altmışıncı yaşgünü kutlandı. Tekin Dereli doktorasını 1976'da ODTÜ'den almıştır. 1987'de profesör unvanını kazanan Dereli Türkiye'de verilen tüm bilim ödüllerini almıştır. TÜBA üyesi olan meslektaşımızın yaşgünü biz de MD ailesi olarak kutluyoruz.

♣ Salih Zeki'nin **Asar-ı Bakiye** adlı üç ciltlik yapıtının tümüne Türk Matematik Derneği'nin web sayfalarından ulaşmak artık mümkün. 1913 yılında yayımlamaya başladığı **Asar-ı Bakiye** adlı yapıtında, Salih Zeki, Ortaçağ İslam dünyasında yapılan matematik ve astronomi çalışmalarını bütün boyutlarıyla sergilemiş ve Batılı oryantalistlerin bilerek ya da bilmeyerek

Salih Zeki

tarihi gerçekleri çarpıtmalarını engellemeye çalışmıştır. **Asar-ı Bakiye**'nin daktilo ile yazılmış ve üzerinde el yazısı notlar bulunan üç cildi www.tmd.org.tr adresinde.

♣ “Algebra, Geometry, Number Theory”nin kısaltılmış olan Algant adlı matematik master programı, Bordeaux (Fransa), Lieden (Hollanda), Padoue (İtalya) ve Orsay (Fransa) üniversitelerinin ortaklaşa yürüttükleri bir program. Başvurmak için

lisans diplomasına sahip olmak gerekiyor. Bu yıl geçti ama seneye başvurulabilir. www.algant.eu

♣ Le Monde gazetesinde 4 Aralık 2009 tarihinde yayınlanan bir makaleye göre Fransadaki üniversiteler son altı yılda lisans programlarındaki öğrencilerin üçte birini kaybetmişler. www.lemonde.fr/planete/article/2009/12/04/les-maths-en-quete-de-mathematiciens_1276210_3244.html

♣ Dünyanın ilk akademilerinden olan Royal Society (İngiltere) kuruluşunun 350'nci yılını kutlar-

Timothy Gowers

Andrew Wiles

ken iki araştırma profesörlüğü verdi. Bunlar Cambridge Üniversitesi'nden 1998 Fields Madalyası sahibi Timothy Gowers ile Fermat'ın Son Teoremi'ni kanıtlayan ve yine bir İngiliz olan Andrew Wiles'a verildi.

♣ Ali Yalman'ın 12 yaş üstü matematikçiler için hazırladığı, Ayşe Akarsu'nun bilimkurgusal-

* ODTÜ Matematik Bölümü öğretim üyesi.

laştırdığı 15 Oyunda Devrialem adlı kitabı Alfa basım yayım Dağıtım'dan çıktı. Kitabın özü birbirinden ilginç zekâ oyunları. Özellikle gençlere tavsiye edilir. Ama matematikçiler de yararlanacaklardır.

♣ İsmail Naci Cangül ve Basri Çelik meslektaşlarımız Nobel Yayınları'ndan çıkan **Sayılar Teoreti Problemleri** adlı bir kitap yayımladılar. ISBN - 978-975-591-678-1, 270 sayfa ve ederi 14 TL.

♣ Bugünlerde matematik dünyasının en ilginç kitaplarından biri **Mathematicians: An Outer View of The Inner World** Princeton Üniversitesi tarafından yayımlandı.

Yazarı Mariana Cook, aynı zamanda öyküleri kitapta yer alan 92 matematikçinin portrelerini de çeken kişi. (Yandaki Timothy Gowers fotoğrafı da Cook'un.) Siyah beyaz çekilen fotoğraflar bu sanatın en iyi örnekleri arasında yer alabilecek kalitede. Kitapta yer alan matematikçiler şu anda yaşayan en önemli matematikçilerdir. %80'inden fazlası ABD'de olmak üzere, Britanya, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde yaşamaktadırlar. Kitap çok geniş bir kitleyi hedeflediğinden kitapta yer verilen matematikçiler çalışmalarının teknik yanlarına girmeyip sadece matematik hakkındaki genel görüşlerini ve kendi yolculuklarını paylaşıyorlar.

Mariana Cook, otoportre

Bence her kütüphanenin sahip olması gereken bir yapıt. www.cookstudio.com adresinden fotoğraflara ulaşabilirsiniz.

♣ 1801 yılında Amerikan Felsefe Derneği ikinci Başkanı olan matematikçi Robert Patterson (1787-1854) zamanın ABD Başkanı Thomas Jefferson'a bir mektup ve beraberinde şifreli bir mesaj göndermiş. Gönderilen şifre öyle zormuş ki

Thomas Jefferson

Robert Patterson

Her iki resim de ünlü Amerikan portreci ressam Rembrandt Peale tarafından yapılmıştır. (Hollandalı ve daha ünlü olan olan Rembrandt ile karıştırılmasin!)

2007'de American Scientist dergisinde yer alan bir makalede şifrenin Princeton Üniversitesi'nden Lauren Smithline tarafından çözülebildiği yazıldı. Meraklıları için söyleyelim şifre, büyük ölçüde Jefferson'un kaleme aldığı Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nden bir metin içeriyor. Hazır şifre-bilimden söz etmişken bir de haber verelim. Uluslararası Bilgi güvenliği ve Kriptoloji Kongresi, ISC Turkey 2010 toplantısı 6-7 Mayıs tarihleri arasında ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde yapılacak.

Ajanda

♣ Uluslararası Bilgi güvenliği ve Kriptoloji Kongresi, ISC Turkey 2010 toplantısı 6-7 Mayıs tarihleri arasında ODTÜ Kültür ve Kongre Merkezi'nde yapılacak.

♣ Antalya Cebir Günleri bu yıl 19-22 Mayıs tarihleri arasında - şaşmaz bir biçimde - Antalya'da yapılıyor. <http://aad.metu.edu.tr/2010index.shtml>. Konuşmacılar arasında Peter Roquette de var.

♣ Gökova Geometri- Topoloji Çalıştayı 31 Mayıs - 4 Haziran tarihleri arasında Muğla Akya-ka'da yapılıyor.

♣ Ankara Matematik Günleri'nin beşincisi 3-4 Haziran tarihleri arasında TOBB Üniversitesi'nde yapılıyor. Toplantı hakkında daha fazla bilgi <http://amg2010.etu.edu.tr> adresinden elde edilebilir.

♣ 14-20 Haziran 2010 tarihlerinde Yeditepe Üniversitesi'nde "Matematikte Lisansüstü Çalıştayı" yapılıyor.

♣ 21 Haziran - 12 Eylül arası Matematik Köyü'nde liselilere yönelik matematik yazokulları yapılacak. İkişer hafta süren programlar bir pazartesi başlayıp pazar günü bitiyor. www.matematikkoyu.org

♣ TMD lisans ve lisansüstü yazokulu 12 Temmuz - 19 Eylül arası Matematik Köyü'nde yapılacak. 36 hoca 40'tan fazla ders verecek. Lisansüstü program için TÜBİTAK'tan destek alınmıştır. Lisans için henüz başvuru yapılmamıştır ancak destekleneceği umuluyor. www.matematikkeyu.org

♣ 23'üncü Ulusal Matematik Kongresi 2-7 Ağustos tarihleri arasında Erciyes Üniversitesi'nde yapılıyor.

♣ Dört yılda bir yapılan Uluslararası Matematik Toplantısı ICM2010, 19-27 Ağustos tarihleri arasında Hindistan'ın Haydarabad kentinde yapılacak. Daha fazla bilgi www.icm2010.org.in adresinden alınabilir.

♣ 25-27 Ağustos 2010 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi'ne bağlı İstanbul Matematiksel Bilimler Merkezi'nde "Non-linear dispersive equ-

ations" adlı toplantı yapılıyor.

♣ 14-17 Eylül arasında Foça'da "Bilim, Felsefe ve Sanatta Postmodern Yaklaşım" adlı MMF8 Sempozyumu yapılacak. www.iku.edu.tr/mm8

♣ İtalya Trieste'deki ICTP Enstitüsü'nde 2010 yaz aylarında Hodge Kuramı toplantısı yapılıyor. Daha fazla bilgi http://cdlsagenda5.ictp.it/full_display adresinden elde edilebilir.

♣ Toronto'daki Fields Enstitüsü programları hakkında bilgi alabilmek için bu enstitünün www.fields.utoronto.ca/maillist adresine kayıt yaptırabilirsiniz.

♣ Yılda iki defa yayımlanan ve büyük ölçüde Hacettepe Üniversitesi'nden Abdullah Harmancı'nın emeklerinin ürünü olan International Electronic Journal of Algebra'nın 7'nci sayısı yayımlandı: www.ieja.net

Üniversitelerimizi Tanıyalım

♣ Hacettepe Üniversitesi Matematik Bölümü 1965'te Matematik ve İstatistik Bölümü olarak kurulmuşsa da iki yıl sonra Matematik Bölümü ayrılarak yeni bir bölüm olmuş. Hacettepe Üniversitesi ülkemizin en ileri gelen üniversitelerinden biridir. Herhalde ünlü Tıp Fakültesini duymamış olan yoktur. Kocaman bir üniversite Hacettepe Üniversitesi. 27.999 öğrencisi ve 3.478 öğretim üyesi var. Bazı Vakıf Üniversitelerinin toplam nüfusunun 3000 civarında olduğu düşünülürse Hacettepe Üniversitesi'nin ne kadar büyük bir kurum olduğu anlaşılır. Bu dev kurumun 13 fakültesi var ve bunlardan biri de Matematik Bölümü'nün içinde olduğu Fen Fakültesi. Web sayfalarından aldığımız bilgilere göre Hacettepe Üniversitesi'nde eğitim dili Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca olabiliyor. Matematik Bölümü'nde 30 doktoralı matematikçi var. Bunların üçü isimlerinden anladığımız kadarı ile Azeri kökenli matematikçiler. Eski hocalarımızdan Ahmet Abdik, Timur Karaçay, Turgut Başkan daha yenilerden rahmetli Doğan Çoker bu bölümün eski emekçileriydiler. Halen ODTÜ de görev yapan Mehpere Bilhan ve Gündüz İkedâ hocalarımız da bir süre Hacettepe de çalışmıştı. Bölüm öğrencilerinin iş olasılıklarını düşünerek kimi bilgisayar dersleri de açılabilir. Doktora programı da bulunan Hacettepe Matematik Bölümü'nün 15 kadar Araştırma Görevlisi bulunmaktadır. Hacettepe Üniversitesi Matematik Bölümü'nde şu anda görev yapmakta olan öğretim elemanlarının MathSciNet kayıtlarına göre 321 araştırması yayımlanmış bulunmaktadır. Birkaç yerleşkesi olan üniversitenin Matematik Bölümü Beytepe yerleşkesi olarak bilinen yerde ve Ankara-Eskişehir yolu üzerinde yer alıyor.

Hacettepe Üniversitesi'ndeki heykel. Foto: Nosferatü Sanatçının adını bulamadık ne yazık ki.

Israel Moiseevich Gelfand

20'nci yüzyıla damgasını vuran matematikçilerden Israel Moiseevich Gelfand'ın 5 Ekim 2009 tarihinde 96 yaşında vefat ettiğini daha önce duyurmuştuk. Gelfand hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi sunuyoruz.

Matematiği kendi kendine öğrenen Gelfand daha önce formal matematik eğitimi almamış olmasına karşın doktora eğitimine 19 yaşında Moskova Devlet Üniversitesinde başlamış. Doktora-sını 1935'te, ikinci dok-torasını ise (bu sadece Sovyetler Birliği'nde olan bir derecedir) 1938'de almıştır.

İlk çalışmalarında analize yeni cebirsel yöntemler getirdiğini söylemek mümkün. Bu çalış-malardan, bugün etkin bir araştırma alanı olan Banach cebirleri kuramı doğmuştur. Bu alandaki pek çok önemli çalışması-nın içinden, değişmeli C^* -cebirleri ile yerel tıkk Hausdorff uzaylarının bir anlamda eşleyen Gelfand-Naimark teoremi en önemlileridir denebilir. Buradan çıkan sezgi ile kuantum mekaniğinden gelen fikirler 1980 sonrasında Alain Connes tarafın-dan geliştirilen değişmeli olmayan geometriler ku-ramının temel fikirlerini oluşturmuştur. Dönüşüm cebirlerinin olmazsa olmaz araçlarından olan Gelfand-Naimark-Segal inşa yöntemi anılan temel fi-kirlerin bir örneğidir. 1959'da Gelfand bir eliptik

diferansiyel dönüşümünün indeksinin homotopi altında değişmez olduğu fark etti ve bu tür dönü-şümler için indeks problemini ileri sürdü. Bu, in-deks için topolojik değişmezler kullanarak genel bir formülün bulunması demektir. Bu soru sonraları dönüşüm cebirleri, topoloji ve geometri arasın-daki derin bağları ve ilgiyi ortaya çıkaran araştı-rmalarıyla Singer ve Atiyah tarafından çözüldü. Bu

fikirler indeks probleminin genelleştirilmesinde ve Kasparov'un Novikov tahmininin çözümünde ve Baum-Connes tahmininin ortaya konmasında kullanıldı. Gelfand'ın diğer matematiksel başarıları arasında kompleks klasik Lie gruplarının temsillerine yaptığı katkı-lar, Verma modüllerine ve Gelfand-Fuks kohomoloji ve nihayet topolojiye yaptığı katkıları verebiliriz.

Akademik ilgi alanı matematiksel biyolojiyi de içeriyordu. Örneğin integral geometri konu-sundaki araştırmaları modern tıbbın araçlarından tomografide uygulama buldu. Gelfand'ın 1943'te Moskova Devlet Üniversitesinde başlayan seminerleri yüzlerce kişi tarafından takip edilmiştir. Gelfand bir kuram koyucuydu. Yaratıcı merakıyla geliştirdiği fikirler daha uzun yıllar matematik dünyasını derinden etkileyeceğe benzer. ♠

♠ Charlotte Langlands'ın yaptığı ünlü fizikçimiz Feza Gürsey'in bronz büstü Nesin Matematik Köyü'ne yakında tespit edilecek bir yere konulacak. Yandaki fotoğrafta büstün bronz dökülmeden önceki halini görüyorsunuz.

♠ Dışı sert, içi yumuşak, "Matematik Dünyası" dergisinin fikir babası, 12 Eylül mağduru Cemal Koç hocamızı kaybettik. 3-4-5 Temmuz 2010'da IMBM'de Cemal Hocamız onuruna bir çalıştay yapılacaktır. Bilgi için mu-ge.kanuni@boun.edu.tr

